

УДК 371.38

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Баркасі В.В., Філіпп'єва Т.І.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті обґрунтовані теоретичні основи сучасних методичних умов впровадження в навчальний процес предметно-мовного інтегрованого навчання. З цією метою подано визначення і характеристика, які розглядають науковці для основних понять: інтерактивний підхід, ціннісно-сміслова, навчально-пізнавальна, комунікативна та інформаційна компетенції, основні принципи методичного підходу CLIL, специфічні професійні компетенції викладачів CLIL.

Ключові слова: CLIL – предметно-мовне інтегроване навчання, лінгвістичні та комунікативні компетенції, основні аспекти CLIL, проблеми впровадження CLIL.

Постановка проблеми. Особливості та складності розвитку соціально-економічного життя в нашій країні гостро ставлять питання про провідну роль освіти в процесі формування конкурентного людини в соціумі, здатного вивести державу з умов сучасної економічної кризи та сприяти його процвітання. Головною цінністю особистості в сучасному суспільстві в нашій країні стає здатність до розвитку, наявність пізнавального потенціалу. Потреба пізнавати – головна складова духовності людини поряд з потребою творити добро і співчувати. На даний момент система освіти України зазнає зміни в підходах до розвитку принципів і методів навчання, модернізацію програм і підручників, поява нових типів освітніх установ. Нові умови життя вимагають і нових підходів до організації освітнього процесу.

Постановка завдання. Метою статті було обрано розгляд і дослідження актуальної проблеми теоретико-методичних основ впровадження сучасних підходів в умовах інтеграційного навчання. Одним з методологічних рішень досягнення поставленої мети є створення концепції про розвиток творчого потенціалу в умовах інтеграційного навчання. Процес інтеграції здійснюється на різних рівнях з урахуванням можливостей використання в освітньому процесі досягнень всіх наукових напрямків. Базові наукові знання, спеціальні знання предметів, що вивчаються, загальнопедагогічні, філософські, психологічні знання становлять той інформаційний шар, який використовується при стратегії навчального процесу в цілому, і окремого заняття зокрема. Формування потреби в пізнавальній діяльності в поєднанні з розвитком уваги, пам'яті і мислення є передумовою до появи нових асоціативних зв'язків між предметами і явищами. Саме це поєднання призводить до формування творчого потенціалу, який сприяє набуттю і засвоєнню знань про предмети, об'єкти і явища навколишнього світу одночасно з різних точок зору.

Аналіз останніх досліджень. Як науковий та методичний напрям зміст CLIL – Content and language Integrated learning – тобто, інтегрованого навчання теоретичних предметів іноземною мовою, оформився і почав широко впроваджуватися в систему шкільної і університетської освіти в Європі в 1980–1990-х роках. Термін CLIL був запропонований для загального позначення різ-

них методологічних підходів навчання. Він позначає навчальну ситуацію, коли іноземна мова використовується для вивчення однієї або декількох навчальних дисциплін. При цьому мова є важливим елементом когнітивного розвитку і одночасно вивчається в процесі освоєння матеріалу тієї чи іншої дисципліни навчального плану.

Вперше термін CLIL був запропонований Д. Маршем в 1994 році. Перший час цим терміном позначали процес, при якому навчальні дисципліни або їх окремі частини викладалися на іноземній мові. Для досягнення кінцевої мети освітнього процесу ставилася двоєдина мета: вивчення навчального предмета і одночасне вивчення іноземної мови. Д. Марш проводив свої дослідження протягом декількох років і до 2001 року розробив методику навчально-мовного інтегрування CLIL, яка розглядає вивчення іноземної мови як інструменту для вивчення інших предметів, що сприяє формуванню в учнів потреби в навчанні, що, в свою чергу, дозволяє переосмислити і розвинути свої здібності, в тому числі і на рідній мові [9]. Використання методики CLIL найбільш поширене у країнах Західної Європи (Бельгія, Франція, Німеччина та ін.). Дуже успішно вона знайшла застосування в Іспанії, Естонії, Росії, Польщі, Латвії, Італії, Фінляндії, Чехії та інших країнах світу. В Угорщині організовані білінгвальні школи, в яких навчальні предмети вивчаються іноземною мовою. У Болгарії накопичений багатий досвід використання вищезазначеної методики, протягом близько 50 років. За цією методикою в білінгвальних школах Болгарії здійснюється навчання таких предметів як, історія, географія, філософія, а для реалізації навчального процесу використовуються англійська, німецька, французька, іспанська та інші мови [4; 6; 8].

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток науки дозволяє отримати якомога більш точне уявлення про загальну картину світу завдяки інтеграції наук. Цей феномен знаходить своє відображення у створенні навчальних програм, складених на основі інтеграції навчальних дисциплін. В основу інтегрованих програм навчання можуть бути покладені різні моделі, що передбачають як повне занурення, коли вивчення мови розглядається як побічний продукт засвоєння спеціалізованої дисципліни, так і орієнтованих на переважне вивчення мови при меншій значущості змістовного наповнення. На сьогоднішній день

CLIL розглядається як європейськи-орієнтований підхід, приблизними аналогами якого називають канадську практику навчання через занурення (*immersion*) або американські програми навчання іноземної мови з опорою на предметний зміст (*content-based instruction*) [2, с. 102–111].

Сучасні освітні методології дають даній методикі наступне визначення: це дидактична методика, яка дозволяє формувати в учнів лінгвістичні та комунікативні компетенції нерідною мовою в тому ж освітньому контексті, в якому у них відбувається формування і розвиток загально-навчальних знань і умінь [3].

Плануючи навчальні заняття на основі даної методики, необхідно враховувати її обов'язкові компоненти, так звані «4 С»: «*content*» (зміст), «*communication*» (спілкування), «*cognition*» (розумові здібності), «*culture*» (знання культурології).

Компонент «*content*» (зміст) передбачає стимуляцію процесу засвоєння нових знань, умінь і навичок з предмету, що вивчається.

Компонент «*communication*» (спілкування) сприяє всебічному використанню коштів досліджуваного іноземних мов для придбання нових знань, умінь і навичок.

Компонент «*cognition*» (мислення) спрямований на максимальний розвиток розумових здібностей учнів для кращого розуміння мови і досліджуваного предмета. Досягненню цієї мети сприяють завдання на розвиток аналітичного і критичного мислення, завдання і вправи на зіставлення, здогад, знаходження головного і т.д.

Компонент «*culture*» (знання культурології) розвиває розуміння особливостей, схожості та відмінностей сучасних світових культур і допомагає учням швидше адаптуватися в культурному просторі, зрозуміти рідну культуру і прагнути зберегти і розвивати її [7].

У процесі інтеграції навчальних предметів формуються ключові компетенції, які необхідні учневі в практичній діяльності, а саме, ціннісно-сміслова, навчально-пізнавальна, комунікативна та інформаційна.

Ціннісно-сміслова компетенція передбачає вміння формулювати власні ціннісні орієнтири по відношенню до предметів і сфер діяльності, ґрунтуючись на власній позиції, адекватно діяти в ситуації вибору, а також вміти приймати рішення.

Навчально-пізнавальна компетенція відображає здатність розуміння, постановки і досягнення мети. Вона сприяє організації планування, вмінню аналізувати, рефлексії, можливості здійснювати самооцінку своєї навчальної діяльності. Спрямованість цього виду компетенції дає можливість відшукувати причини явищ, критично ставитися до зовнішнього восприяття спостережуваних фактів і т.д.

Комунікативна компетенція дає можливість соціалізації і спілкування, як в усній, так і в письмовій формі, при цьому здійснення комунікації може проходити на всіх мовах, якими учень володіє. Особливість функції комунікативної компетенції полягає в тому, що вона сприяє розвитку навичок оволодіння способами взаємодії з навколишнім світом і подіями, засвоєнню різних видів коректної мовної діяльності (монолог, діалог, читання, письмо), раціональному веденню спільної діяльності в групі в різних ситу-

аціях спілкування, а також вмінню компромісно вирішувати складні ситуації.

Інформаційна компетенція дає можливість оволодіти навичками роботи з різними джерелами інформації, а саме, здійснювати її пошук, систематизацію, аналіз, перетворення, зберігання і передачу.

Отже, інтерактивний підхід сприяє формуванню різних видів компетенції, наслідком чого відбувається розвиток інтерактивного спілкування через спільну роботу, розширення кругозору учнів через інтеграцію знань з предметів, реалізацію їх на практиці, а також розвиток рефлексії як засобу самопізнання.

Особливістю предмета «іноземна мова» є, за визначенням І.О. Зімней, його «безпредметність». Він вивчається як засіб спілкування, а тематика привноситься ззовні. На заняттях з іноземної мови може бути використано зміст з різних областей знань. Правильне використання міжпредметних зв'язків, вміння їх використання важливі для розвитку інтелектуального рівня учнів, активізації процесу навчання, для посилення комунікативної спрямованості навчання іноземної мови і таким чином, реалізації мети навчання [1].

При визначенні основних принципів методичного підходу CLIL в різних європейських країнах виділяється п'ять основних аспектів, що охоплюють культурну, соціальну і мовне середовище і спрямованих на вирішення предметних і освітніх завдань. Кожен з п'яти аспектів реалізується по-різному в залежності від віку учнів, соціально-лінгвістичної середовища і ступеня занурення в CLIL.

1. Культурний аспект: вивчення та розуміння культури інших країн; розвиток навичок між-культурного спілкування; вивчення особливостей сусідніх країн, регіонів і національних меншин; розширене розуміння культурних взаємин.

2. Соціальний аспект: підготовка до інтернаціоналізації, особливо в рамках європейської інтеграції; можливість здати іспит на отримання сертифіката міжнародного зразка; підвищення освітнього рівня в рамках навчальної програми.

3. Мовний аспект: підвищення загального рівня мовної компетенції; розвиток комунікативних навичок; поглиблене розуміння як рідного, так і іноземної мови; розвиток зацікавленого ставлення як до рідного, так і до іноземної мови; використання іноземної мови для прикладних цілей.

4. Предметний аспект: можливість різнобічного вивчення предмета; доступ до спеціальної предметної термінології за допомогою іноземної мови; підготовка до подальшого навчання або до роботи.

5. Навчальний аспект. можливість використання різних навчальних стратегій; використання різних методів і форм класної роботи; підвищення мотивації учнів [3].

Для більш конкретного розуміння методичного підходу CLIL необхідно розглянути вектор його спрямованості в методиці викладання іноземних мов і цілі, які можна вирішити при його застосуванні. Основна ланка освітнього процесу – навчальне заняття. В процесі заняття викладач реалізує поставлені цілі через рішення сформульованих завдань. Найчастіше формулювання мети заняття викликає певні складності. Необхідно чітко уявляти сутність поняття «мета»

в навчальному процесі. Мета навчання – свідомо плановані результати навчання, які показують засвоєні знання, навички, вміння, рівень розвитку творчого мислення та особистісних якостей. Навчальне заняття має триєдину мету, яка передбачає результат, запланований і досягнутий викладачем і учнями. Три вектора поставленої мети, яка є основою доцільної діяльності викладача і учня, – пізнавальний (освітній), виховний і розвиваючий. Освітній цільовий вектор реалізується через: розвиток інтелектуальних умінь (розуміння, аналіз, синтез, застосування знань, узагальнення, оцінка, рефлексія); формування знань про історію, культуру, реалії та традиції свого народу і носіїв мови; усвідомлення вкладу культури своєї країни в світову культуру. Виховний цільовий вектор засобами іноземної мови передбачає формування в учнів: розуміння важливості володіння іноземною мовою як засобом спілкування в сучасному світі; толерантного ставлення до світової культури; ціннісного ставлення до себе, інших, світу; активної життєвої позиції. Розвиваючий цільовий вектор засобами іноземної мови здійснюється в процесі включення учнів в проектну, дослідницьку, пошукову, творчу діяльність. В результаті такої участі формуються такі вміння: здобувати, обробляти і створювати потрібну інформацію; переносити знання і навички з різних областей, навчальних ситуацій в реалістичну або реальну ситуацію спілкування; працювати в команді або самостійно; критично оцінювати себе, навколишнє життя в навчальному закладі і за її межами; спілкуватися іноземною мовою.

Навчальна мета реалізується через постановку і виконання завдань. На шляху досягнення мети дії викладача являють собою систему педагогічних завдань, формулювання і вирішення яких дозволить йому прогнозувати розвиток схеми заняття, вибір засобів реалізації кожного етапу заняття і кристалізації результату в цілому.

Інтенсивне використання даної методики на практиці дозволило також виділити деякі проблеми, пов'язані з її впровадженням в навчальний процес. Однією з основних проблем є необхідність формування специфічних професійних компетенцій викладачів CLIL. На жаль, на сьогоднішній день у викладачів іноземної мови немає достатнього багажу знань з того чи іншого предмету, який вивчається на іноземній мові. З іншого боку, недосконале володіння іноземною мовою викладачами-предметниками з метою викладати свій предмет за допомогою іноземної мови також є гальмуючим моментом в умовах роботи з даною методикою.

Отже, для реалізації подібних програм у ВНЗ необхідні висококваліфіковані викладачі, здатні читати лекції і проводити практичні, семінарські та лабораторні заняття як на рідному, так і на іноземній мові. Один із способів вирішення проблеми, який успішно реалізується в багатьох вузах, це підвищення рівня знань з іноземної мови викладачами-предметниками, а також консультації їх при підготовці лекцій і навчально-методичних матеріалів з викладачами кафедр іноземних мов. Крім того, дуже ефективними, хоча і складно здійсненними в силу економічних причин, є стажування в країнах, що вивчається для вдосконалення володіння іноземною мовою [7]. Проблемою, що перешкоджає ефективному застосуванню даної методики, також є низька володіння іноземною мовою самими студентами, що веде до збільшення їх навчального навантаження, а також до низькі психологічних проблем, пов'язаних із засвоєнням матеріалу іноземною мовою. У зв'язку з цим важливим є той факт, що процес засвоєння самого предмета може мати уповільнений характер, а результат навчання не дасть очікуваного високої якості знань. Звідси випливає ще одна дидактична проблема. Особливі вимоги пред'являються до створення навчальних програм, підготовці навчального матеріалу, який би задовольняв потребам учнів, а також до вироблення абсолютно нового підходу до проведення занять, який включає використання різноманітних форм подачі матеріалу, а також акцент на індивідуальну і творчу діяльність студентів. В основі цієї організаційної діяльності лежить відповідна методична робота, спрямована на формування розглянутих в статті ключових компетенцій, з урахуванням основних принципів методичного підходу CLIL, а також триєдиної мети навчального заняття. Ще однією з важливих проблем, яка вимагає свого вирішення, є проблема оцінювання знань. Виникає питання, який також вимагає свого вирішення, а саме: оцінювати лінгвістичні досягнення студентів, набуті знання з дисципліни або і те й інше.

Висновки та пропозиції. Ретельний аналіз та вивчення усіх можливостей використання методики CLIL, а також окреслення суттєвих проблем, що виникають в процесі її апробації на початковому етапі впровадження, дають змогу зробити висновок стосовно позитивного впливу навчальної роботи у рамках даної методики. Це сприяє підвищенню мотивації студентів як до вивчення іноземної мови, так і спеціальних предметів. Подальші дослідження імплементації CLIL в різних країнах світу та створення пілотних проєктів стане наступним кроком використання цілей методики у вищих навчальних закладах України.

Список літератури:

1. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 41 с.
2. Кожевникова О.В. Интегрированное обучение специализированным предметам на иностранном языке как фактор включения студентов в международную академическую мобильность. Вестник ТвГУ. Серия: Педагогика и психология (4). С. 102–111.
3. Крашенинникова А.Е. К вопросу об использовании предметно-языкового интегрированного обучения CLIL / А.Е. Крашенинникова // Материали за 9-а международна научна практична конференция, «Настоящи изследвания и развитие». – 2013. Том 17. Педагогически науки. София. «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С. 60–63 (17-25 януаря 2013).

4. Мовчан Л.Г. Використання досвіду Швеції у вітчизняній практиці навчання іноземних мов [Електронний ресурс] / Л.Г. Мовчан // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2011. – Спец. вип. 7, ч. 2.
5. Руднік Ю.В. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL): світовий досвід матеріали / Ю.В. Руднік // Міжнар. наук.-практ. конф. [«Педагогіка та психологія: проблеми науки та практики»], (м. Львів, Україна, 9 серпня 2013 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота». 2013. – С. 63–67.
6. Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/languages/documents/studies/clil-at-school-ineurope_en.pdf. – Назва з екрану.
7. Coyle D. Content and Language Integrated Learning Motivating Learners and Teachers [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blocs.xtec.cat/clilpractiques1/files/2008/11/slrcoyle.pdf>.
8. Harrop E. Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and possibilities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/14641/Harrop_Content.pdf?sequence=1.
9. Marsh D., 2002. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. – URL: <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html>.

Баркаси В.В., Филиппьева Т.И.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВНЕДРЕНИЯ ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВОГО ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В статье представлены теоретические обоснования современных условий внедрения в учебный процесс предметно-языкового интегрированного обучения. С этой целью даны определения и характеристика, которые рассматривают ученые для основных понятий: интерактивный подход, ценностно-смысловая, учебно-познавательная, коммуникативная компетенции, основные принципы методического подхода CLIL, специфические профессиональные компетенции преподавателей CLIL.

Ключевые слова: CLIL – предметно-языковое интегрированное обучение, лингвистические и коммуникативные компетенции, основные аспекты CLIL, проблемы внедрения CLIL.

Barkasi V.V., Filippjeva T.I.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

MODERN METHODOLOGICAL CONDITIONS OF THE IMPLEMENTATION OF CONTENT LANGUAGE LEARNING

Summary

The article deals with the problem of theoretical scientific basis for modern conditions of the implementation of content-language learning into the learning process. The definitions and characteristics of the main notions are given. They are used in order to justify and formulate the conditions of the implementation of CLIL into learning process.

Keywords: CLIL – content-language learning, linguistic and communicative competence, main aspects of CLIL, problems of implementation of CLIL.